

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A
UALIMU ELIMU YA AWALI

680

Muda: Saa 3

MAJIBU

Mwaka: 2015

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A, B na C.
2. Jibu maswali yote katika sehemu A na maswali mawili kutoka kila sehemu B na C.

maktaba.tetea.org

1. (a) Eleza kwa kifupi maana ya Elimu Jumishi.

(b) Orodisha changamoto tatu zinazolokana na utekelezaji wa elimu jumishi.

(a) Maana ya Elimu Jumishi:

Elimu Jumishi ni mfumo wa elimu unaowajumuisha watoto wote, wakiwemo wale wenye mahitaji maalum, katika mazingira ya darasa la kawaida, huku wakipewa msaada unaofaa ili waweze kujifunza pamoja na wenzao bila ubaguzi.

(b) Changamoto tatu za utekelezaji wa Elimu Jumishi:

Ukosefu wa rasilimali: Shule nyingi hazina vifaa vya kutosha, kama vifaa vya kusaidia watoto wenye ulemavu wa kuona au kusikia.

Ukosefu wa mafunzo kwa walimu: Walimu wengi hawana mafunzo ya kutosha ya kufundisha watoto wenye mahitaji maalum.

Ukosefu wa ushirikiano: Huenda wazazi au jamii wasishirikiane kikamilifu, kama kushindwa kusaidia watoto wenye mahitaji maalum nyumbani.

2. (a) Tofautisha kati ya motisha shawishi na motisha kishawishi.

(b) Bainisha matumizi mawili ya motisha kwa darasa la elimu ya awali.

(a) Tofauti kati ya motisha shawishi na motisha kishawishi:

Motisha shawishi: Ni motisha inayotokana na mazingira ya nje, kama kumudu mtoto zawadi kwa kumudu kazi vizuri, ili amudu bidii zaidi.

Motisha kishawishi: Ni motisha inayotokana ndani ya mtoto, kama kumudu mtoto anapenda kusoma kwa sababu anapenda hadithi, bila kuhitaji zawadi.

(b) Matumizi mawili ya motisha:

Kuhimiza ushiriki: Motisha kama pongezi inawahimiza watoto kushiriki darasani, kama kushiriki katika michezo ya kuhesabu.

Kukuza bidii: Motisha kama zawadi ndogo inawafanya watoto wafanye bidii zaidi, kama kumudu herufi za alfabeti kwa haraka.

3. Eleza kwa kifupi misingi minne ya ufundishaji na ujifunzaji katika elimu ya awali.

Misingi ya ufundishaji ni:

Kujifunza kupitia michezo: Watoto hujifunza vizuri kwa kucheza, kama kutumia mipira kuhesabu nambari.

Kushirikisha watoto: Ufundishaji unapaswa kuwashirikisha watoto kwa vitendo, kama kuwapa kazi za kuchora au kuimba.

Kutumia lugha rahisi: Mwalimu anapaswa kutumia lugha rahisi inayofaa umri wa watoto, kama “Tuchore picha ya nyumba.”

Kuzingatia mahitaji ya watoto: Ufundishaji unapaswa kutoshea mahitaji ya watoto, kama kuwapa watoto wenye ulemavu msaada wa ziada.

4. Fafanua kwa kifupi sifa nne za zana za kufundishia na kujifunzia watoto wa elimu ya awali.

Sifa za zana ni:

Kuvutia: Zana zinapaswa kuwa za kuvutia, kama picha za rangi nyingi zinazowavutia watoto.

Rahisi kutumia: Zinapaswa kuwa rahisi, kama vifaa vya kuchezea vinavyoweza kushikwa na watoto wadogo.

Salama: Zinapaswa kuwa salama, kama vifaa visivyo na ncha kali ili kuzuia majeraha.

Zinazohusiana na mtaala: Zinapaswa kusaidia kufundisha mada za mtaala, kama kutumia mipira kufundisha hesabu.

5. (a) Eleza maana ya mtaala.

(b) Kwa kutumia hoja tatu, bainisha umuhimu wa mtaala katika tendo la ufundishaji na ujifunzaji.

(a) Maana ya mtaala:

Mtaala ni mpango wa elimu unaoainisha malengo, maudhui, mbinu za kufundishia, na tathmini zinazohitajika ili kufanikisha elimu katika ngazi fulani, kama Elimu ya Awali.

(b) Umuhimu wa mtaala:

Kutoa mwongozo: Mtaala unampa mwalimu mwongozo wa kufundisha, kama mada za kusoma na hesabu.

Kuhakikisha uwiano: Unahakikisha mada zote zinafundishwa, kama lugha, sayansi, na michezo, bila kupuuza chochote.

Kusaidia tathmini: Unasaidia mwalimu kupima maendeleo ya watoto, kama kuona kama wanaweza kuhesabu hadi 10.

6. Tofautisha istilahi zifuatazo:

(a) Nukuu za somo na shajara ya somo.

(b) Tathmini ya somo na maoni ya somo.

(a) Nukuu za somo na shajara ya somo:

Nukuu za somo: Ni maelezo mafupi yanayotolewa kabla ya somo, kama malengo ya somo la kuhesabu nambari 1 hadi 5.

Shajara ya somo: Ni rekodi ya kila siku inayoonyesha yaliyofundishwa, kama “Leo tulifundisha herufi A na B.”

(b) Tathmini ya somo na maoni ya somo:

Tathmini ya somo: Ni mchakato wa kupima uelewa wa watoto, kama kuuliza maswali baada ya somo la hesabu.

Maoni ya somo: Ni maelezo ya mwalimu kuhusu jinsi somo lilivyoenda, kama “Watoto walishiriki vizuri lakini wanahitaji mazoezi zaidi.”

7. Utoaji uchanga humudu na mabadiliko mengi katika ukuaji wa moto. Orodisha mabadiliko manne yanayojitokeza katika kipindi cha utoaji uchanga.

Mabadiliko yanayojitokeza ni:

Ukuaji wa kimwili: Mtoto huanza kumudu vitu, kama kushika vifaa vya kuchezea, na kuimarika kwa misuli.

Ukuaji wa kihisia: Mtoto huanza kuonyesha hisia, kama kutabasamu anapomudu mama yake.

Ukuaji wa kijamii: Mtoto huanza kushirikiana na wengine, kama kucheka anapochezwa na wazazi.

Ukuaji wa kiakili: Mtoto huanza kutambua mazingira, kama kufuata vitu kwa macho yake.

8. Eleza kwa kifupi historia ya mifumo ifuatayo ya elimu ya awali:

(a) Shule za kindergarten

(b) Montessori

(c) Shule za nursery

(d) Vituo vya kulea watoto wadogo

(a) Shule za kindergarten:

Shule za kindergarten zilianzishwa na Friedrich Froebel mwaka 1837 huko Ujerumani. Zililenga kuwapa watoto mazingira ya kujifunza kupitia michezo na shughuli za ubunifu, kama kuimba na kuchora.

(b) Montessori:

Montessori ilianzishwa na Maria Montessori mwaka 1907 huko Italia. Ilisisitiza kujifunza kwa uhuru, ambapo watoto huchagua shughuli zao wenyewe, kama kuchora au kuhesabu, chini ya mwongozo wa mwalimu.

(c) Shule za nursery:

Shule za nursery zilianza Uingereza mwishoni mwa karne ya 19 ili kuwalea watoto wadogo kabla ya shule ya msingi. Zililenga kumudu watoto na wazazi waliokuwa na shughuli za kazi, zikisisitiza michezo na usafi.

(d) Vituo vya kulea watoto wadogo:

Vituo hivi vilianza karne ya 20, hasa katika nchi zinazoendelea, kama Tanzania, ili kuwalea watoto wadogo wazazi wao wakiwa kazini. Vilisisitiza usafi, afya, na michezo rahisi kama kucheza na mipira.

9. Mwalimu Julius K. Nyerere (1922 – 1999) alikuwa mwanafikra wa Kitanzania aliyekuwa na mawazo ya elimu ya watoto wadogo. Eleza maono yake kuhusu elimu ya watoto wadogo.

Maono ya Julius K. Nyerere kuhusu elimu ya watoto wadogo yalisisitiza:

Elimu kwa wote: Alitaka watoto wote wa Kitanzania wapate elimu ya awali bila kujali hali yao ya kiuchumi, ili wawe na msingi thabiti.

Kuzingatia mazingira ya Kitanzania: Alisisitiza elimu inayohusisha maadili ya Kitanzania, kama kushirikiana na kusaaidiana, kupitia hadithi za kikabila.

Kujifunza kupitia vitendo: Alipendekeza watoto wajifunze kwa vitendo, kama kushiriki katika shughuli za kijamii kama kucheza pamoja.

Kukuza umudu wa kufikiri: Alitaka elimu ya awali iwe msingi wa kufikiri, kama kuwafundisha watoto kuuliza maswali na kutatua matatizo rahisi.

10. Kwa kutumia hoja nne, fafana kwa kifupi utaratibu unaofuatiwa kufanya itikadi za kijamii za watoto wa Elimu ya Awali.

Utaratibu unaofuatiwa ni:

Kufundisha maadili: Mwalimu anawafundisha watoto maadili kama kushiriki, kwa mfano kuwapa vifaa vya kuchezea vya kushiriki.

Kushiriki katika shughuli za kikundi: Watoto hushiriki katika michezo ya kikundi, kama kucheza pamoja, ili kujifunza kushirikiana.

Kutoa mifano ya tabia njema: Mwalimu huwa mfano wa tabia njema, kama kuwasaidia watoto waliokwama, ili watoto waige.

Kupongeza tabia njema: Mwalimu anawapongeza watoto wanaoshirikiana, kama “Shabash kwa kushiriki na mwenzako,” ili kuwahimiza wengine.

11. Eleza dhana ya upimaji wa maendeleo ya moto wa elimu ya awali kisha bainisha zana sita zinazotumika katika upimaji wa maendeleo ya moto.

Dhana ya upimaji wa maendeleo ya moto:

Upimaji wa maendeleo ya moto ni mchakato wa kukusanya taarifa kuhusu ukuaji wa mtoto katika nyanja za kihisia, kijamii, kiakili, na kimwili, ili kutambua maendeleo yake na changamoto zinazohitaji msaada.

Zana sita za upimaji:

Orodha hakiki: Inatumika kupima ustadi wa mtoto, kama kuangalia kama anaweza kuhesabu hadi 5.

Uchunguzi: Mwalimu huangalia tabia za mtoto, kama jinsi anavyoshiriki na wenzake wakati wa michezo.

Mahojiano: Mwalimu huongea na wazazi kuuliza kuhusu maendeleo ya mtoto nyumbani.

Mkoba wa kazi: Mkusanyiko wa kazi za mtoto, kama michoro, unaoonyesha maendeleo yake.

Maswali ya mdomo: Mwalimu huuliza maswali rahisi, kama “Hii ni herufi gani?” ili kupima uelewa wa lugha.

Rekodi za maendeleo: Mwalimu huweka rekodi za maendeleo ya mtoto, kama jinsi ustadi wake wa kuandika unavyobadilika.

12. Tofautisha kati ya tathmini tuta na tathmini endelevi kisha eleza bayana matumizi sita ya taarifa za tathmini ya elimu ya awali kwa mwalimu, mzzazi na mwanafunzi.

Tofauti kati ya tathmini tuta na tathmini endelevi:

Tathmini tuta: Ni tathmini inayofanywa mwisho wa kipindi, kama mwisho wa muhula, ili kupima uelewa wa mtoto, kama mtihamu wa kuhesabu.

Tathmini endelevi: Ni tathmini inayoendelea kila siku, kama kuuliza maswali darasani au kuangalia tabia za mtoto wakati wa michezo.

Matumizi sita ya taarifa za tathmini:

Kwa mwalimu: Inasaidia mwalimu kutambua maendeleo ya mtoto, kama kama anaweza kusoma herufi, ili kuboresha mbinu za kufundishia.

Kwa mwalimu: Inamudu mwalimu kutambua changamoto za mtoto, kama ugumu wa kuandika, ili kutoa msaada wa ziada.

Kwa mzazi: Inawapa wazazi taarifa za maendeleo ya mtoto, kama kama anahitaji mazoezi ya ziada ya kusoma nyumbani.

Kwa mzazi: Inawasaidia wazazi kushirikiana na mwalimu, kama kusaidia mtoto kufanya kazi za nyumbani.

Kwa mwanafunzi: Inamudu mtoto kujua maendeleo yake, kama kupongezwa kwa kumudu herufi, hivyo kumudu kujiamini.

Kwa mwanafunzi: Inasaidia mtoto kupata mwongozo wa kuboresha, kama kufundishwa jinsi ya kushiriki na wenzake.

13. Eleza dhana ya uongozi wa elimu ya awali na majukumu sita ya kamati ya shule ya awali.

Dhana ya uongozi wa elimu ya awali:

Uongozi wa elimu ya awali ni mchakato wa kusimamia na kuongoza shughuli za shule ya awali, kama kusimamia walimu, wazazi, na watoto, ili kuhakikisha elimu bora inatolewa kwa watoto wadogo.

Majukumu sita ya kamati ya shule:

Kusimamia rasilimali: Kamati inahakikisha rasilimali kama vitabu na vifaa vya kuchezea zinapatikana.

Kushirikiana na wazazi: Inapanga mikutano na wazazi kujadili maendeleo ya watoto.

Kusaidia walimu: Inatoa msaada kwa walimu, kama kupanga mafunzo ya kufundishia.

Kusimamia bajeti: Inasimamia matumizi ya fedha za shule, kama kununua vifaa vya darasa.

Kuhakikisha usalama: Inahakikisha mazingira ya shule ni salama, kama kurekebisha darasa zinazovuja.

Kufuatilia maendeleo: Inafuatilia maendeleo ya shule, kama kuona kama watoto wanafaidika na elimu.

14. Hadithi ni moja wapo ya njia za kufundishia zilizomo katika lugha za maelezo. Fafanua hatua sita ambazo mwalimu anapaswa kufuata endapo anataka kufundishia kwa kutumia hadithi za kusimulia.

Hatua za kufuata ni:

Kuchagua hadithi inayofaa: Mwalimu anapaswa kuchagua hadithi rahisi inayofaa umri wa watoto, kama hadithi ya sungura na kobe.

Kujiandaa vizuri: Anapaswa kusoma hadithi mapema ili kuelewa maudhui na kuitayarisha kwa sauti ya kuvutia.

Kuwavutia watoto: Anapaswa kuanza kwa kuuliza maswali kama “Mnajua sungura ana akili gani?” ili kuwavutia watoto.

Kusimulia kwa sauti ya kutosha: Anapaswa kusimulia hadithi kwa sauti inayovutia, akibadilisha sauti kwa wahusika tofauti.

Kushirikisha watoto: Anapaswa kuwapa watoto nafasi ya kushiriki, kama kuuliza “Sungura alifanya nini baadaye?”

Kuhitimisha kwa maswali: Anapaswa kumaliza kwa kuuliza maswali kama “Tumejifunza nini kutoka kwa hadithi hii?” ili kupima uelewa.

15. Andaa somo la vitendo vya “msanati wa namba” kwa darasa lenye watoto wa umri wa miaka 4-5.

Somo la Vitendo: Msanati wa Namba

Umri wa Watoto: Miaka 4-5

Muda: Dakika 30

Malengo:

Mtoto aweze kutambua nambari 1 hadi 5.

Mtoto aweze kuhesabu vitu kwa kutumia nambari 1 hadi 5.

Hatua za Kufundishia:

Utangulizi (Dakika 5): Mwalimu ataonyesha kadi za nambari 1 hadi 5 na kuuliza, “Hii ni nambari gani?” ili kuwavutia watoto.

Shughuli za Kati (Dakika 20):

Mwalimu atawapa watoto vifaa vya kuchezea, kama mipira 5, na kuwataka waweke kando mipira 3, wakihesabu “1, 2, 3.”

Watoto watachora nambari 1 hadi 5 kwenye karatasi kwa kutumia rangi, huku mwalimu akiwasaidia.

Hitimisho (Dakika 5): Mwalimu atawapa watoto maswali rahisi, kama “Tunaweza kuhesabu mipira ngapi?” ili kupima uelewa wao.

Rasilimali: Kadi za nambari, mipira, karatasi, rangi.

Tathmini: Kuangalia kama watoto wanaweza kutambua na kuhesabu nambari 1 hadi 5 kwa usahihi.

16. Eleza vigezo vitano vya kuzingatia katika kuchagua mbinu za kufundishia na kujifunzia elimu ya awali.

Vigezo vya kuzingatia ni:

Kufaa kwa umri: Mbinu inapaswa kutoshea umri wa watoto, kama kutumia michezo rahisi kwa watoto wa miaka 4-5.

Kuvutia watoto: Inapaswa kuwavutia watoto, kama kutumia nyimbo au hadithi za kusimulia.

Kushirikisha watoto: Inapaswa kuwapa watoto nafasi ya kushiriki, kama kuwapa kazi za kuchora au kucheza.

Kuzingatia mahitaji ya watoto: Inapaswa kutoshea mahitaji ya watoto, kama kutoa msaada wa ziada kwa watoto wenye ulemavu.

Kuhusiana na mtaala: Inapaswa kusaidia kufundisha mada za mtaala, kama kutumia michezo kufundisha hesabu.